

L'art social i polític.

El mon com a obra, work in progress.

Fonaments de les Arts II, Bloc 2.

Continguts transversals. Lliurament 3

Departament d' Arts

Cristina Calderón Puig

ioc institut obert de catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

La **imatge de la portada** mostra una fotografia de l'obra d'street art ***«How Insightful»,*** Calgary 2014. L'autoria pertany a l'artista urbà Banksy i està publicada a http://www.iheartthestreetart.com/tag/yyc/

Concepció, recerca, disseny, desenvolupament i publicació a càrrec de

Cristina Calderón Puig,

Barcelona, 1 de febrer de 2018.

Sobre els continguts del lliurament

Els continguts de la matèria de Fonaments de les Arts estan basats en diferents lectures i recerques de llibres generals dedicats, en la seva majoria, a la divulgació de la història de l'Art. Tanmateix, és una matèria que té com a objecte d'estudi de les obres i les produccions artístiques, incloent-hi les manifestacions de la cultura visual, les arts escèniques i la musical. Comprèn diferents períodes històrics i diferents civilitzacions perquè es pretén donar una visió global dels canvis i continuïtats de les arts, centrant l'atenció especialment en les manifestacions artístiques dels períodes més recents.

Fonaments de les Arts és una matèria comuna d'opció dins la modalitat del Batxillerat artístic, per la qual cosa, el seu temari està supeditat i configurat segons el currículum vigent publicat pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Índex de continguts

El concepte versus la forma

1. L'art i el poder 5

2. El poder de l'art. 8

3. Art social 9

4. L'art que defèn les minories. 11

5. Les dones en l'art. 12

6. Situacionistes. Art, política, urbanisme. 14

7. El poder contra l'art. 15

1. L'art i el poder

«Art i poder han anat de la mà des de temps immemorials. Els colossos de Mèmnon, els temples de Karnak, les escultures d'Amenofis IV... a Egipte foren els primers que, en una manera prou similar formalment a la després emprada pel règim soviètic, van erigir grandioses figures enaltint el poder del faraó – el del poble (i el seu representant, Stalin) en el cas de la URSS. Si bé l'Egipte faraònic és dels exemples més matiners, el cas de la Roma Imperial i l'ús de l'art per fer propaganda política no és menys interessant: August va instaurar un sistema que permetia donar una imatge institucional potent del poder de l'emperador, a base d'escultures, grans edificis, i marbre, molt de marbre. En aquest sentit es pot traçar fàcilment una analogia amb el Moscou soviètic, en el que van proliferar tant els edificis monumentals com les escultures colossals d'artistes com Mukhina.»

Art i poder: qui és Vera Mukhina?

Jordi Garrido, 19 de maig de 2015. Revista Mirall

Rabochiy i Kolkhoznitsa, Vera Mukhina, 1937. Escultura Monumental en acer inoxidable, 26 metros d'alçada.

La majoria de les obres mestres de la Història de l'Art van ser encàrrecs o bé de l'Església o bé de reis i nobles, i posteriorment de la burgesia; tots ells representats del poder: religiós, polític i econòmic. Cal però notar aquí que art i poder va ser necessària llavors per a possibilitar la producció d'art, però al mateix temps comportaven una sèrie de riscos: **quan el poder canvia, també ho fa la percepció vers l'art del seu precedent.**

Vera Mukhina va iniciar-se en les avantguardes pictòriques de principis del segle XX però abandonà aquestes tendències més progressistes per adherir-se al realisme socialista, l'art del règim que promovia el propi Stalin. Va quedar enfonsada en l'oblit per culpa del llast que li suposà produir la seva obra pel Partit Comunista de la Unió Soviètica.

Sovint l'arquitectura del poder ha tendit a presentar-se a través del **Neoclassicisme**. I això per què? Doncs perquè tornar al món romà significava reproduir les formes que van tenir poder i, per tant, donar autoritat a les construccions arquitectòniques megalòmanes.

Segons Rafael Argullol, el punt d'inflexió va ser **Goya**. Francisco de Goya va ser pintor del rei i de la cambra de la cort espanyola, i va pertànyer a diversos estils al llarg de la seva vida: barroc, rococó, neoclàssic... fins que va arribar al romàntic de la mà d'una malaltia que el feu canviar la seva manera de pintar.

> El següent enllaç pertany a un programa de ràdio de la cadena SER, on Paco Colilla explica la relació de Goya amb el poder, també amb l'Església, i finalment com combinava les seves obligacions amb la cort i la seva independència artística convertint-se en el més important i sol·licitat retratista de l'època.

SER MADRID NORTE
HISTORIA ARTE
Goya y su relación con el poder y la Iglesia

Si no disposeu d'un lector QR aquí en teniu l'adreça web del vídeo.

El tres de mayo, Goya. 1808

Goya va representar un xoc de corrents i va canviar la manera d'entendre la pintura respecte al poder. Argullol ho resumeix així: "**Va ser un pintor totalment lliure, el primer de la pintura europea**". Després van venir altres artistes, com Delacroix, per evidenciar que la pintura pot existir fora del poder, que la pintura pot ser, també, del poble. I mentrestant, la Llibertat va començar a guiar-nos.

2. El poder de l'art.

El gran dictador és una pel·lícula nord-americana de 1940 escrita, dirigida i protagonitzada pel britànic **Charles Chaplin** . La pel·lícula és una ferotge i controvertida condemna contra el nazisme , el feixisme , el antisemitisme i les dictadures en general.

Hi ha nombrosos exemples en que l'art dels cartells de propaganda política ha servit d'inspiració en produccions contemporànies.

Caràtula del programa de TV3 Plònia https://www.domestika.org

Alacant estalinista https://www.elmundo.es/

3. Art social

Dins l'art social s'inclouen totes aquelles activitats artístiques, individuals i/o col·lectives, de qualsevol àmbit (música, teatre, circ, arts plàstiques, pintura, dansa, muralisme, art urbà, fotografia, etc.), que tinguin com a objectiu l'apoderament i la integració de comunitats, persones o col·lectius que de forma puntual o continuada requereixen una eina per a la transformació de la seva situació social.

A través de les diferents disciplines artístiques s'aconsegueix treballar aspectes transversals com l'autonomia, l'autoestima, l'empatia, o la solidaritat, a l'hora que s'accedeix a l'aprenentatge de tècniques concretes que poden replantejar el futur individual o col·lectiu d'una persona o una comunitat.

En aquest context, l'art adquireix una dimensió política, ja que s'exerceix des de la comunitat, genera i recull cultura popular, es posiciona com un element integrador i formador, i facilita el desenvolupament i la transformació individual i col·lectiva.

Víctima.

Col·lectiu Democràcia 2008

Escultura en or.
Instal·lada en el
Parlament Basc.

Víctima és una escultura del col·lectiu **Democràcia** realitzada en or que representa una manta tèrmica cobrint un cos. Està instal·lada al hall del Parlament Basc. D'una banda els mitjans de comunicació -la espectacularització del dolor i la morbositat- i de l'altre els polítics -la manipulació interessada i l'ús maniqueu dels fets-. Dos fenòmens que paradoxalment menystenen els veritables damnificats. O el que és pitjor, fins i tot van contra ells. Mitjançant un discurs demagògic dels governants fan culpables els que no pensen com ells, legitimant els seus actes i convertint-se així en capdavanters de qualsevol causa que els interessi.

A nivell conceptual el discurs que es suggereix és molt profund i té moltes lectures. No és anar contra el sistema optant per una postura contestatària o una actitud polèmica, sinó que **fan flaquejar la nostra suposada societat del benestar,** deficiències que s'acarnissen amb els dèbils i afavoreixen sempre als poderosos.

El següent enllaç us porta a una excel·lent pel·lícula. Aquí la trobareu complerta. Si sou amants de l'**art urbà** gaudireu moltíssim. A partir d'un fals documental sobre **Banksy**, es fa una exploració d'aquesta manifestació artística i de la manera en què els seus participants han anat trobant el seu camí en la penombra i d'amagat, produint i exhibint el seu art amb l'única finalitat de declarar-li la guerra al sistema.

Exit Through the Gift Shop - Documentary

Si no disposeu d'un lector QR aquí en teniu l'adreça web del vídeo.

4. Quan l'art representa col·lectius minoritaris.

Pel que fa l'art activista (o ***artivisme***, aquell que participa directament en als conflictes o problemes i ofereix capacitat creativa per enfortir i canalitzar demandes existents a la societat), a Catalunya podem trobar, més que artistes, col·lectius que s'hi dediquen, com OVNI o el Projecte Vaca, però també algunes institucions de difusió i recolzament a la creació, com Hangar, que en fan bandera. O la plataforma Recetas Urbanas que compta amb nombrosos col·lectius que treballen en àmbits urbans (hackers, urbanistes, activistes, arquitectes etc ...)

Santiago Cirujeda es defineix com a arquitecte social, aprofita els buits legals per a benefici de la comunitat. En intervencions que investiguen els marcs legals, desenvolupant protocols per a ser usats per col·lectius o ciutadans, tant per a millora de fragments urbans, com per al desenvolupament de projectes particulars que permetin solucionar un habitatge. En concret, moltes de les "receptes urbanes" que proposa passen per aprofitar les normatives que permeten la instal·lació provisional d'elements com cubes i mobiliari en l'espai públic que no ha estat equipat per l'administració,

'La gente dice que mi arquitectura es fea. Dicen que es interesante, pero fea; pero yo digo, ¿quién no tiene un amigo feo? todos tenemos un amigo feo! Hoy en día la arquitectura está obsesionada con los edificios preciosos y los proyectos bonitos, y es una mentira! La arquitectura debe ser barata, funcional y debería servir de excusa para reunir a la gente. Y eso es lo que estamos haciendo'.

5. Les dones en l'art

El moviment d'art i de crítica d'art feminista va emergir en els anys seixanta i es va consolidar al llarg dels setanta com a part del **moviment feminista** més ampli, enfocant-se en examinar les representacions de les dones en l'art i de l'art produït per dones. Els seus desenvolupaments continuen fins a l'actualitat. Abasta l'estudi dels esforços i èxits del moviment feminista per fer més visible l'art realitzat per dones dins de la història de l'art i la pràctica artística; així mateix, examina conceptes i temes de la crítica d'art des de l'òptica feminista, com ara la representació, les estratègies materials i l'estètica.

Entre alguns dels temes presents en aquest moviment i que estan normalment exclosos en altres moviments d'art, com les funcions biològiques femenines o la maternitat. És per tant un art polític , que pretén ser fet per dones i sobre les dones i la seva situació social, tractant temes com el racisme, les condicions laborals o la violació.

El rapte de les filles de Leucipo , Peter Paul Rubens, 1616.

La violació juga un paper determinant en el terme «rapte», el qual ha estat usat amb freqüència en la història per referir-se al abús sexual. *El rapte de les filles de Leucip, el rapte de les sabines, El rapte d'Europa o El rapte de Prosèrpina* són temes persistents de la mitologia grecollatina.

> En la mitologia clàssica la violació apareix constantment com un acte que no es abominable sinó, per contra, engendrador i heroic.

No es doncs estrany, que en la contemporaneïtat, les dones, també en el mon de l'art s'hagin rebel·lat contra la iconologia, i els abusos culturals, socials, econòmics a la història de l'art. Encara avui son innombrables els exemples discriminatoris en tots els àmbits audiovisuals, entre els quals hi destaca el publicitari.

Els mitjans son diversos, des dels mitjans mas tradicionals, les performances a les arts menors com el brodat , teles, paper retallat o el patchwork , fins els canals mes innovadors. La dona ha trobat en l'art un mitjà per a amplificar la seva denúncia.

Louise Bourgeois, Arched Figure, 1999

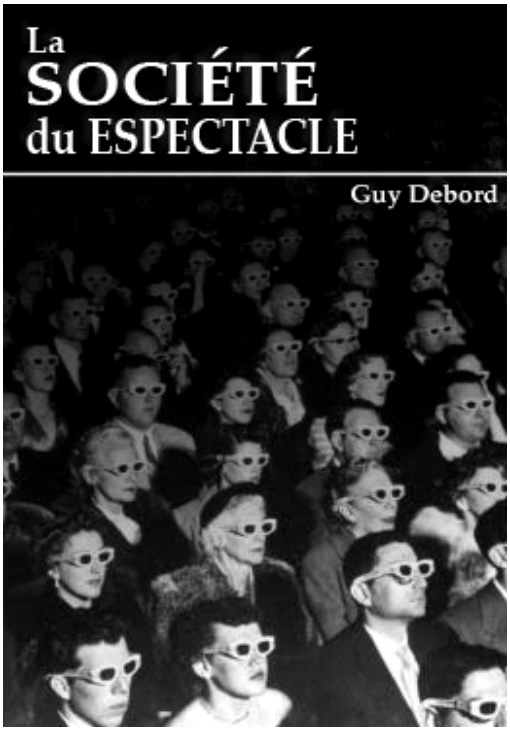
Vestimenta de la performance, *She Lost It.* Delantal amb text cosit. 1992

Impulsada per una agudesa psicològica poc comuna, **Louise Bourgeois** (1911-2010), mai va deixar de tractar els temes universals: les relacions entre les persones, l'amor i la frustració entre amants o membres d'una família, l'erotisme... tot això amb malícia, ira o afecte. L'art, ''garantia de salut mental'', era el que li permetia de transformar els seus dimonis en aliats.

6. Situacionistes. Art, política, Urbanisme.

La Internacional Situacionista (1957-1972) va ser un moviment fundat per **Guy Debord**, format per artistes i intel•lectuals, que tenia com a objectius acabar amb el sistema opressiu de la societat de classes i combatre el sistema ideològic contemporani de la civilització occidental: l'anomenada dominació capitalista. Les seves obres i propostes van influir notablement en la cultura europea i són encara vigents, pel fet que se centren en les interrelacions entre cultura i política, i per la seva reivindicació de l'espai públic com a lloc de creació cultural i acció política.

Va ser una organització cultural revolucionària que descendia directament del D**adà i el Surrealisme**. Com altres moviments d'avantguarda anteriors, la IS es va situar a la frontera entre l'art i la política, des d'on desafiava les convencions culturals existents i, alhora, promovia noves formes d'acció revolucionària. Però, a diferència dels seus predecessors, gairebé va aconseguir l'èxit en el projecte de fusionar art i revolució, com ho demostra el seu lideratge durant les revoltes del Maig del 68 a França i la seva persistent influència en els corrents utòpics radicals d'arreu d'Europa.

7. El poder contra l'art

Sectarisme simbòlic, iconoclàstia monoteista i més motivacions religioses. Les motivacions de Estat Islàmic (ISIS) a l'hora de destruir el patrimoni cultural són diverses i totes ajuden a la seva propaganda. La paraula apropiada en aquest cas és **iconoclasta**, una paraula que fa al ''heretge del segle VIII que negava el culte a causa de les sagrades imatges, les destruïa i perseguia als que les veneraven''.

Imatges publicades a l'article: ***Lo que hay detrás de los ataques de ISIS al patrimonio cultural***. La Vanguardia. David Ruiz Marull. 24/08/2018 00:15

Terroristes de ISIS a Palmira

Imatge difosa per l'Estat Islàmic en la qual es pot veure el moment en què explota el temple de Baal, a Palmira

Performance: L'oració punk –¡Madre de Dios, echa a Putin!.

Al febrer de 2012, cinc membres del grup punk rock feminista **Pussy Riot** van muntar una representació a la Catedral del Crist Salvador de Moscou per protestar contra el suport de l'església a Vladímir Putin durant les seves eleccions. El col·lectiu, vestit amb minifaldilles i passamuntanyes de colors cridaners, va ballar desenfrenat al crit de ''¡Mare de Déu, Mare de Déu Divina, fes fora Putin!'' Després de 40 segons, la Policia les va desallotjar. A continuació, tres de les membres del grup van ser condemnades a presó.

